

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТІВ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Проаналізовано умови формування мовної культури студентів у вищих навчальних закладах Великої Британії. Обґрунтовано роль змісту освіти, навчальних програм, визначенні мети, завдань навчання, ролі викладача та студентів у навчальному процесі, у вирішенні проблем мовної освіти.

Ключові слова: мовна культура, мовна освіта, мовна політика, професійна підготовка

Постановка проблеми

У період сучасних трансформацій українське суспільство зазнає значних перетворень у всіх сферах життя, зумовлених переглядом змісту діяльності соціальних інститутів і структур, зокрема в освітній галузі. Наразі в Україні простежуються дві головні тенденції: відродження національної самосвідомості, української культури й мови та інтеграційні прагнення приєднатися до світового та європейського товариства, що передбачає орієнтацію на інтеркультурну освіту. Звідси виникає потреба в стратегічній програмі, яка поєднувала б, з одного боку, особливості сучасного загальноцивілізаційного процесу, а з іншого – соціально-економічні та геополітичні реалії України. В епоху інформаційної цивілізації прискорення та інтенсифікація інформаційних процесів, удосконалення засобів зв'язку та комунікацій вимагають подолання культурних та мовних бар'єрів. Сучасний етап розвитку суспільства вимагає від майбутніх фахівців володіння іноземними мовами як засобом вирішення проблем професійного та соціального характеру, успішної міжнародної співпраці.

Аналіз останніх випробувань і публікацій

Дослідження процесу формування мовної культури у Великій Британії пояснюється тим, що ця країна з загальноновизнаними традиціями та високими показниками у галузі освіти – одна з провідних країн світу, ідеї вчених її освітньої школи є широко визнаними (Г. Суїта, Г. Пальмера, М. Уеста, Д. Уїлкінса, Г. Уїддоусона, У. Літлвуда тощо). Вивчення зарубіжних науково-педагогічних джерел, монографій, публікацій свідчить, що у другій половині ХХ ст. у роботах Г. Уїддоусона, Г. Стерна, У.М. Риверс та багатьох інших науковців було детально досліджено педагогічні аспекти проблеми мовної освіти, навчання іноземних мов, підготовки вчителів мови.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Проте структура вищих навчальних закладів, профіль підготовки фахівців не відповідають фактичним потребам суспільства, що склалися, спостерігається інертність і негнучкість змісту підготовки, його невідповідність сучасним міжнародним кваліфікаційним стандартам і вимогам соціально-економічного та культурного розвитку суспільства і, як результат, загальний невисокий рівень якості української вищої освіти. Недостатня розробленість педагогічної теорії та практики проблеми формування мовної культури у процесі фахової підготовки є очевидною. Вирішити це питання має система вищої освіти, яка, за вдалої організації навчально-виховного процесу, може озброїти майбутнього спеціаліста не тільки глибокими знаннями та вміннями за обраною спеціальністю, але й зробити його конкурентоспроможним на ринку праці. Отже, головна мета діяльності вищого навчального закладу виходить за межі підготовки висококваліфікованих фахівців і полягає у забезпеченні пріоритетності розвитку особистості.

Виклад основного матеріалу

Сучасна наука являє собою систему, що швидко розвивається, і має складну структуру взаємодіючих галузей знань, що знаходяться в процесі поглиблення спеціалізації, диференціації та інтеграції. Вивчення, дослідження структури, зв'язків у межах конкретної науки чи групи наук слугує виявленню шляхів найбільш раціональної організації науково-дослідної роботи в певній конкретній галузі, визначенню головних напрямів проведення такої роботи. Серед чинників, що впливають на ефективність навчально-виховного процесу в цілому, одне з перших місць посідає стан педагогічних наук, що спеціально вивчають цей процес. Багато що освітній справі залежить від рівня теоретичних педагогічних розробок: ефективність рекомендацій, які отримує викладач для використання в практичній роботі, ступінь упорядкованості навчального процесу та інше, тобто, те, від чого залежить міцність, глибина знань, умінь та навичок, формування емоційно-ціннісного і творчого ставлення студентів до дійсності.

Навчання і рідної, і особливо іноземної мови найчастіше здійснюється в умовах педагогічного навчального процесу – у школах, у вищих навчальних закладах, у системі подальшої освіти тощо. У ХХ ст. "Іноземна мова" як навчальна дисципліна стала складовою змісту освіти, навчальної програми, метою включення якої до змісту освіти є крім практичного опанування певної іноземної мови – здійснення

загальноосвітнього, виховуючого та розвиваючого внеску. У вирішенні цієї мети широке застосування знаходять загальні дидактичні принципи, які являють багату основу для розробки теорії навчання іноземної мови. На кінець ХХ ст. пріоритетного значення набув розвиток особистісного підходу в освіті і вихованні, який ставить у центр навчально-виховного процесу людину, її особистісну свободу, активність, розвиток, осмислення і утвердження її "Я", виокремивши ціннісні орієнтири гуманістичної традиції в освіті. Вчені-гуманісти завжди розглядали людину як неповторну унікальну цілісність, активну творчу істоту, яка може впливати на свій розвиток і життя, а мету освіти пов'язували з пізнанням сутності людини, прагненням її до піднесення і самовираження. У сфері освіти це явище проявилось як прагнення переходу до гуманістичного типу навчально-виховного процесу, котрий може забезпечити умови саморозвитку особистості людини.

Подолання кризових явищ, прогрес у вихованні та освіті відбувались за умов діалектичного відмирання застарілого та народження нового, наповнення педагогіки новим змістом. Дослідники А.Н. Джурицький, В.Я. Пилипівський, Л.П. Пуховська аналізуючи помітні дидактичні концепції кінця ХХ ст. у західній педагогіці підрозділяють їх на традиціоналістсько-консервативну парадигму, раціоналістичну модель та феноменологічний напрям [1; 2; 3]. Дослідники відзначають, що традиціоналізм у дидактиці дотримується прагнення збереження консервативної ролі освіти як ретранслятора культурних цінностей і розглядає освіту як передачу молодим поколінням універсальних елементів культури минулого. Представники традиціоналізму намагаються надати нового життя систематичній академічній освіті. Прихильники раціоналістичної моделі освіти концентрують зусилля, передусім, на проблемі засвоєння знань та практичної адаптації молоді через освіту до реалій існуючого суспільства. Представники феноменологічного напрямку пропагують гуманістичну спрямованість освіти, де головною є думка про здійснення персональної освіти. Прихильники гуманістичної концепції висловлюють стурбованість з приводу процесу дегуманізації виховання і наполягають на врахуванні інтересів, психіки, індивідуальних особливостей студентів, на обережному ставленні до особистості, пропонують педагогам відмовитися від традицій панування над студентами.

Провідні теоретичні концепції знаходять відображення у комплексі вирішення завдань освіти і виховання, відбиваються у сукупності всіх провідних компонентів процесу навчання у будь-якій освітній галузі. Так, важливий орієнтир для розробок теорії навчання мов становлять дослідження змісту освіти, що віддзеркалюються у дослідженні теорії навчальної програми. Термін "навчальна програма" (curriculum) звичайно вживається в зарубіжних дослідженнях у двох взаємопов'язаних розуміннях. По-перше, він вказує на зміст освіти у певному навчальному закладі. Звідси виділяють шкільну навчальну програму, університетську тощо. У більш вузькому значенні він означає курс навчання або зміст окремого конкретного предмета. За останні роки цей термін охопив не лише зміст навчального матеріалу, а й увесь процес навчання, включаючи навчальні матеріали, обладнання, проведення іспитів, підготовку вчителів. Дослідник М. Дж. Джонсон визначив навчальну програму як "структуровану серію очікуваних результатів навчання" [4, с. 130].

Дискусії з питань теорії навчальної програми розкривають різні філософсько-педагогічні напрями, що впливають на визначення освітніх цілей, змісту, методів навчання та вибір навчальних матеріалів. Пріоритети у формуванні навчальних програм відбивають три розглянуті вище загально дидактичні концептуальні позиції:

- 1) передавати знання від покоління до покоління;
- 2) допомагати учням розвинути інтелектуальні здібності, сприяти розвиткові мислення, розвивати власні сили учня;
- 3) здійснювати соціалізацію дитини у суспільство, його традиції, звичаї, цінності [5, с. 306].

Наголос, надання пріоритетності певному з них зумовлює перегляд теоретичних основ і цільові орієнтири формування навчальної програми.

Отже, можна простежити безпосередній вплив базових педагогічних переконань на визначення мети навчання, формування змісту освіти, вибір методів і форм навчання, визначення результатів навчання у даній освітній галузі. Існує велика кількість моделей втілення концепцій навчальної програми. Серед них – традиційні з фіксованим курсом навчання та гнучкі, а також моделі вільного позашкільного учіння. У другій половині ХХ ст. було взято під сумнів традиційну граматично градуйовану структуру мовних навчальних курсів і надано перевагу ситуаційному, семантичному, соціолінгвістичному критеріям розподілу і подачі мовного матеріалу, навіть із відмовою від будь-якої формальної організації навчального матеріалу, виходячи з визнання про те, що мови можна навчити лише в процесі значущого спілкування. Але, втілення будь-якої навчальної програми потребує чіткого усвідомлення її концептуальних положень, визначення і конкретизації освітніх цілей, змісту навчання, спеціальної підготовки і перепідготовки педагогічних працівників, конкретної навчальної ситуації тощо.

Висновки

Проведене дослідження впливу теоретичних педагогічних пошуків британських учених на розвиток ідей мовної освіти, встановлення зв'язків між провідними теоретичними напрямами британської педагогіки та педагогічними аспектами теорії навчання мов дозволяє визначити:

1. Ефективність навчального процесу, його результативність тісно пов'язана зі станом дослідженості педагогічних проблем, з визначенням зв'язків між різними галузями педагогічних знань, між педагогічними

науками і науками суміжними, які становлять багате джерело наукового пошуку, у даному випадку у галузі навчання мов.

2. Специфічність ставлення до педагогіки як науки у Великій Британії дещо ускладнювала визначення чітких педагогічних концепцій у педагогічних дослідженнях країни. Вчені використовували різні назви для означення певних педагогічних поглядів і аналізу їх концептуальних положень, хоча в цілому провідними педагогічними теоріями у Великій Британії протягом другої половини ХХ ст. були педоцентризм, предметоцентризм та гуманістичний напрями, що й визначало розуміння мети навчання, принципів навчання, змісту освіти, методів і форм навчальної роботи, місця і ролі викладача та студентів у навчальному процесі.

3. Провідні педагогічні парадигми у зарубіжній педагогіці другої половини ХХ ст. становили педагогічний традиціоналізм та реформаторська педагогіка, в межах яких розвивались традиціоналістсько-консервативний, раціоналістичний та феноменологічний напрями в теорії освіти. В цілому головні теоретичні напрями британських науково-педагогічних досліджень відбивали переконання та концептуальні ідеї, що становили серцевину цих педагогічних течій.

4. Теоретичні педагогічні розробки віддзеркалюються у вирішенні теоретичних питань мовної освіти – формуванні змісту освіти, навчальної програми, визначенні мети, завдань навчання, ролі викладача та студентів у навчальному процесі тощо.

5. Продуктивним у практиці навчання мов не може бути визнання окремої теоретичної концепції, плідним є використання позитивного і слухного, що містить кожна з них відповідно до конкретної навчальної ситуації, педагогічного контексту.

Використані джерела

1. Джури́нский А.Н. История педагогики / А.Н. Джури́нский. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 432 с.
2. Пилиповский В.Я. Традиционалистско-консервативная парадигма в теории обучения на Западе / В.Я. Пилиповский // Педагогика. – 1992. – № 9–10. – С. 106–113.
3. Пуховська Л.П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності / Л.П. Пуховська. – К.: Вища школа, 1997. – 180 с.
4. Johnson M.Jr. Definitions and Models in Curriculum Theory / M.Jr. Johnson // Educational Theory. – 1967. – № 17. – P. 127–140.
5. Tomlinson J. Teachers and Values / J. Tomlinson // British Journal of Educational Studies. – 1995. – Vol. 43, № 3. – P. 305–317.

Dyachenko O.

FORMATION OF UNIVERSITY STUDENTS' LINGUISTIC CULTURE IN THE UK

The conditions of formation of students' linguistic culture at the universities of Great Britain have been analyzed. There has been approved the role of educational content, curriculum, defining goals, learning objectives, roles of teacher and students in the learning process concerning the matters of language education.

Key words: *language culture, language policy, language education, professional training.*

Стаття надійшла до редакції 5.06.13